

Artikeln är skyddad av gällande upphovsrättslig lagstiftning och är ej avsedd för publicering utan författarens tillåtelse.
Copyright © 2010–2025 Ana Danielsson

Ett rop från Omma och hennes systrar. av Ana Danielsson

Fågelkvinnan

I början av år 1992 kommer en fågelkvinna till mig i en dröm. Hon kommer samma dag som jag får ett överraskande och oväntat besked som först upprör mig starkt. Carl Gustav Jung myntade begreppet *synkronism*, och det innebär att *en inre händelse på ett meningsfullt sätt sammanfaller med en yttre*. När det sker visar det på att något berörs i det djupa arketypiska skiktet av vårt psyke. Sambandet är akausalt, det handlar inte om orsak-verkan. Genom att uppmärksamma och reflektera över sådana händelser kan vi på ett djupare plan förstå hur vi kan leva meningsfullt.

Fågelkvinnan i min dröm är klädd i en dräkt av fågelfjädrar. Hennes ansikte är kolsvart och hennes hy som läder; håret är långt och vitt och ögonen gnistrar grönt. Hon bär en huvudbonad av stora svarta, regnbågsskimrande fjädrar.

Hon ger mig kraft att möta dagens händelse med beslutsamhet och tillit. Jag visste att det som hände, även om det var smärtsamt i nuet, kunde leda mig in på en ny och bättre livsväg. Resultatet blev också så småningom att jag bröt upp från urvuxna relationer och dåvarande hemort och begav mig ut i det okända.

I september 2001 är det på nytt tid för en brytpunkt. Jag far till en samisk vän i Jokkmokk för att vi tillsammans ska utforska hur våra arbeten och liv kan fortskrida. I processen skapar vi varsin fågelkvinna som en talisman för de förändringar vi vill genomföra. Åter igen inträffar en synkronism, natten när jag åker tåget hem sker terrorrådet i New York. Jag glömmer aldrig hur jag i sovvagnens radiolurar lyssnar till den omvälvande rapporten. Inget direkt samband med min inre process, men känslomässigt ger det tyngd åt det vi bearbetat. I en vansinnig värld är medvetna kreativa handlingar ytterst viktiga.

Fågelkvinnan från Jokkmokk blir urmoder för alla de många fågelkvinnor som sedan växer fram i min ateljé. Jag ser dem som en slags **vildänglar** som kommer med den genuina feminina styrka som behövs i vår tid för att balansera upp den obalans som människorna orsakar på jorden. En kvinnlig kraft som kan säga nej till den maskulina skuggan. Som inte accepterar patriarkaliskt behov av erövring, makt och kontroll.

Under denna tid finner jag även en legend från Senecafolket. De lever i östra Nordamerika och tillhör Irokeserna. Legendens förtäljer om de 13 ursprungliga klanmödrarna. Det är 13 månvarv på ett år och varje månvarv visar en aspekt av kvinnlig styrka och visdom. Klanmödrarna symboliserar vår förbindelse med Moder jord och påminner oss om att värna de kommande sju generationerna. *De är den feminina kunskapens tretton beskyddarinnor*. Förebilder som vi saknar i vår västerländska kultur. Mödrarna är förbundna med sköldpaddan, som bär 13 sköldar på sin rygg. Klanmödrarna inspirerar mitt arbete och mina fågelkvinnor blandar sig med sina 13 månsystrar. (*Jamie Sams; The 13 Original Clan Mothers, 1994*)

Ombergs magi

År 2000 hade jag ett arbete för Landstinget i Örebro där jag under ett år högg en stor bildsten av kyanit – en blå vinge med en korp i. Jag ger den namnet Månvinge och den reses i parken utanför Örebro universitetssjukhus våren 2001. Det arbetet leder mig vidare till Ommas berg.

”I augusti 2002 kommer jag till Omberg för att delta i en stenhuggarkurs i Borghamn. Resan har varit varm och besvärlig. Jag går från bussen ner till vandrarhemmet bärande ryggsäck och mina följeslagare, två ryska stäppsköldpaddor. Utmattad sjunker jag ner på gräsmattan vid vandrarhemmet. Sköldpaddorna vandrar runt i gräset och letar maskrosblommor som är deras favoritföda. Jag ser mig omkring och fylls av en stark känsla av att äntligen ha kommit hem. Ett silverljus skimrar över Vättern och Omberg står framför mig som en beskyddande gestalt. Två korpar kommer flygande över oss, svävande ropar de sina krrr... krrr... Två gånger tidigare har jag besökt Omberg. Det var för tio år sedan. Då var jag turist, bodde på Stocklycke och vandrade längs lederna. Det var givande och stärkande dagar, ändå är det först nu som jag verkligen är redo att ta emot denna unika plats på jorden.

På kvällen går jag ensam upp på berget. Längre sitter jag vid Ommas borg och ser solen gå ner i vattnet. Det finns ljus och luft här. Jag kan andas djupt och fritt igen. I skymningen fortsätter jag uppåt berget längs vägen. Det brakar till i närheten. Jag tror att det är en älg eller en hjort. Ut ur skogen stormar dock en mörkklädd man på en svart islandshäst. Han kliver av hästen och går med den upp på Ommas borg. Jag förflyttas in i en gammal saga... På Omberg andas själva luften mystik och sagoväsen. Här är naturen tydligt besjälad, precis som den var och är i de gamla ursprungskulturerna. Träden och stenarna lever. Om du stillar ditt sinne och vandrar tyst, viskas och berättas det runtomkring dig. Att lyssna är en värdefull konst som vi nästan har glömt idag.

Kvällen därpå sätter jag mig ensam i mörkret vid ett stort träd på stranden. Jag ser vattenandarna dansa ovan vågorna. En stor fågel kommer flygande lågt, rakt mot platsen där jag sitter. Den viker av precis framför mig. Kände den min närvaro? Den flyger in bland träden på sidan av mig. Jag skälver till. På morgonen finner jag en fjäder av en häger på platsen. Ja, en häger var det, denna vackra urfågel. Kanske brukar hon flyga till det stora trädet jag satt under. Syster Häger, tänker jag, tack för mötet. Du påminner mig om att leva i samklang med den stora drömmen, att allt hör samman här på jorden.

Jag arbetar i tre veckor med att hugga min förvandlingsten. Efter kursens slut åker jag upp på berget och vandrar med sköldpaddorna i skogen vid Stocklycke. Jag kallar på Omma och ber henne om ett tecken. Jag vill veta om det är ett bra beslut att flytta hit. En av sköldpaddorna rusar iväg till en stor bok och därunder ligger en vacker ugglefjäder och en hackspettsfjäder. Jag fick svar! Omma är en ugglekvinna och hackspettsfjädrar har det starkaste skyddet mot allt ont enligt nordamerikanska urbefolkningars folktrö. Ett år senare kommer jag med mitt flyttlass till Hästholmen.”

(Ana Danielsson; Vaniljdoft och dimslöjor, s 4–5)

Samma år får jag även en möjlighet att visa tretton fågelkvinnor på en utställning i Vadstena. Fågelkvinnan har lett mig vidare till en annan fågelkvinna – *Omma på det heliga berget Omberg*. Under tolv år har jag gång på gång fått tecken som pekat mot denna plats. Drömmar och yttre händelser har ideligen fört mig till berg och platser som liknat Omberg på något sätt.

Så är jag då här till slut! På den plats mitt hjärta bejakar. Vid Ommas heliga berg. Jag upptäcker snabbt sägnerna som ännu lever kring berget. Fascineras av att få höra att nu står Omma brud, när körsbärsträden blommar och berget lyser vitt. Och nu bakar Omma bröd eller kokar

potatis när dimmorna sveper in hela berget. Eller nu dansar Omma med sina döttrar på Stocklycke äng, när lätta dimslöjor strömmar från berget. Jag lyssnar och vandrar långsamt längs Ommas många stigar med mina sköldpaddor. Korparna är med oss på dagarna och vid kvällsbesök hoar ugglorna.

En junidag vandrar vi upp på Hjässan genom skogen från södra berget. Solen värmer oss och berget känns vilt, naturen tar tillbaka vad människorna förstör. Vilken växtkraft, det är härligt!

Vi sitter sedan på Hjässans topp och njuter av alla blommor runtomkring. Jag med ögonen och sköldpaddorna även genom att ta en munbit ibland. Korparna kommer! Fyra gnistrande svarta fåglar flyger lågt över oss. De landar i tallen på bergets topp bara tio meter bort. De samtalar länge med varandra och ser ibland på mig. Flyger sedan, en efter en, mot sydväst. Bergets magi!

Magin är också nära när vi vandrar en solig dag utmed kanterna längs bergets strandstup och ser ut över Vätterns flimrande silverglitter. Vattenandarnas förtrollande dans. Liksom en månskenskväll, när ugglorna ropar och de höga träden står orörliga mot stupen. I deras skuggestalter kan man ana Ommas väktare. Jag vill veta mer om berget och Omma och läser allt jag finner. Jag vill samla ihop allt det som finns utspritt och det blir till en bok.

”På och kring Omberg är de gamla sägnerna och legenderna ovanligt levande än i dag. Detta är en unik skatt. Drottning Omma som är bergets rådare vandrar ännu på sina stigar. Många sägner berättar om henne. Hon kan förbindas med en feminin arketyper, med den ursprungliga livgivande gudinnan. Som alla arketyperiska energier visar hon sig i olika skepnader, beroende på vem som ser henne och i vilket sammanhang hon dyker upp. Hon är en gåtfull och gäckande gestalt som föder vår själ och får oss att förundrade förnimma livets mening.

Vårt psykiska liv vilar alltjämt på samma botten som våra förfäders. Att leva meningsfullt kräver kontakt med rötterna och kännedom om inre skeenden. Drömmar och vakenliv är två aspekter av samma verklighet. Sagor och sägner är kollektiva drömmar, en hel kulturs drömliv.

Genom förståelse av den inre världen kan vi lära oss att se bakom den yttre verklighetens masker. Det behövs en djupare kunskap för att uppfatta tillvaron sant. Drömmarnas språk är symboler. En symbol uttrycker något annat men ännu inte känt. Den förbinder det kända med det okända, det medvetna med det omedvetna. I stället för att söka förklara det okända med ett redan välkänt mönster, kan vi öppna oss för den osynliga världen och beskriva den symboliskt. Då utövar den sin magi och stärker vår inre kontakt med naturen.” (*Vaniljdoft och dimslöjor s 8 - 9*)

De heliga bergen

Urfolk över hela världen ser ett berg som heligt, när det står ensamt och äger stor skönhet. Berget uppfattas som en gestalt med mytisk dimension. Ett isolerat berg blir ofta ett riktmärke i landskapet och fungerar som en samlingspunkt för den omgivande bygden. Tillsammans med träden gav berget även de tidiga människorna skydd och skugga.

Berget är det första, det äldsta på jorden, symboliskt alltings ursprung. Det heliga berget är den plats där himmel och jord möts. I myter över hela världen beskrivs gudar och gudinnor ha sin boning på ett berg. Den samiska folktron säger att ett heligt berg rymmer en speciell kraft. I berget kan en skyddsande bo, men en bergsande kan även manifesteras sig i en viss sten. Den kallas då en sejte. Gamla samer säger att seitar förr i tiden kunde tala, men att de numera har tystnat.

Omberg består av urberg och bildades under två jordbävningar för 700 och 500 miljoner år sedan. Bredvid berget skapades en gravsänka, som nu är den djupa och vilda sjön Vättern.

Till Omberg kom människor för mycket länge sedan. Efter att den sista isen smält för 12 000 år sedan var Östersjön en stor sötvattensjö, Baltiska issjön, som täckte hela östgötaslätten. Då var Omberg en ensam klippö i sjön. Den måste ha utgjort en förtrollande syn för jägarfolk som kom i kanot söderifrån. Om några landsteg då, var de i så fall de första människorna som satte sina fotspår på berget. Om det kan vi inget säkert veta utan bara förmoda.

Arkeologer har dock hittat spår från boplatser runt Omberg som visar att människor bosatte sig i trakten redan för 10 000 år sedan. Tåkern och Alvastra området var en kärnbygd redan under äldre stenålder och förblev det under lång tid. En påbyggnad upptäcktes 1908 i Alvastra källmyr och den visar att berget tidigt uppfattades som en helig plats. Det är troligt att påbyggnaden har fungerat som en samlingspunkt och kultplats för Ombergsbygdens stenåldersfolk. Idag kan vi besöka platsen, men pålarna finns under marken för att inte förstöras. Men känner du energier märker du att jorden under dig vibrerar, när du går ut mot platsen. Rovfåglar cirklar ofta runt ovanför.

Omberg har alltså setts som ett heligt berg allt sedan de första människorna kom dit. Hans Brovall skriver i sin bok 'Det Forntida Alvastra' (2003): "Med början redan i stenåldern har kontrasten mellan det resliga berget, det bördiga slättlandet, de vida vattens ytor, det öppna himlavalvet och den levande våtmarken med sina naturscenerier spelat en betydelsefull roll i människornas föreställningsvärld."

Drottning Omma

Vem är då Omma eller Drottning Omma? Hon som beskyddar berget och är dess rådgivare. I sägner och berättelser har hon beskrivits både som en vacker kvinna med silverglänsande hår och som en fasa för hela bygden. Hon är en gåtfull gestalt, ömsom ung och gäckande, ömsom en gammal vis kvinna och sierska.

Hon är skogens och djurens beskyddarinna och dimmornas drottning. Hon förkroppsligar de dimslöjor som dansar på bergets ängar och i ravinerna. Ett väsenslikt naturfenomen i likhet med hur de allra äldsta människorna tros ha uppfattat de övernaturliga krafterna.

Sägner berättar om Ommas många friare. Jätten Rödgavel jagar henne på Stocklycke äng och lurar in henne i sin grotta. Men Omma är inte förtjust och lurar honom öppna porten så hon kan smita ut i gestalt av en dimslöja. Andra sägner förtäljer om en friare från Västergötland som kom ridande över Vättern på sin häst. Men hästen slog hoven i bergssidan, rasade ner i Vättern och friaren drunknade. Därför sitter Omma på berget och gråter. Vättern är hennes tårevatten.

I litteraturen finner vi Omma i Frans Michael Franzéns diktverk "Svante Sture eller Mötet vid Alvastra" från 1868. Han har vävt in bygdens gamla saga om den mystiska drottningen i sin femtonde sång. Omma skildras i sin grotta och Franzén förbinder henne med Näcken – som i folktron var ett manligt väsen som vistades i nordiska sjöar. Näcken sades vara en skicklig spelman som förförde kvinnor med sitt fiolspel eller sin harpa. Men oftast lockade han folk i vattnet så att de drunknade.

"Hur i sin grotta på en bädd af tång, hon hade Necken haft till gäst en gång", skriver Franzen. Och fortsätter berätta att grottan sedan dess inte längre är vad den varit. Tidigare fanns där "ett trollpalats med höga salar, i vilka bergskrystaller gnistrande likt skummet i ett vattenfall i månens sken". Idag finns endast en försal kvar och den gång som förr gick genom berget till Alvastra har nu fyllts igen med sten, sand och jord. Men på Svantes tid var den ännu öppen och Svante går in i hålan för att ta sig till Alvastra. Han stannar dock tvärt av häpnad.

”Då sjelfva bergets rå han möter der.
Hvad han som barn berättas hört om Omma.
Hur hon med långsamma och tysta fjät,
och, fastän liten, dock med majestät,
ur inre salen stundom brukte komma.
I rödgrå mantel klädd, med håret fäst
i gräsgrönt nät och nicka åt en gäst.”

När Omma ser hans munkdräkt, lyser både skräck och hot i hennes blick. Vad gör du här munk, frågar hon. Åk över sjön till de svarta trollen och läs över dem, men lämna mig ifred. Jag vill ingen störa, varken myra eller mygg eller man med kristen tro. Jag väntar här på Näcken som försvann.

Jämför vi Franzens bild med sägnen om Ommas tårevatten, ser vi en betydande skillnad i symbolismen. I den folkliga sägnen är Omma patriarkatets passiva kvinna som för evigt sitter och begråter sin förlorade friare. I Franzens dikt är hon en stolt kvinna i sitt eget rike. Det finns ett kollektivt skikt i dikten som visar hur patriarkatet och kristendomen kommer och tränger bort den gamla folktron. Omma i sin grotta – den livgivande gudinnan - förlorar då sin förbindelse med naturens krafter (Näcken).

Omma bergets rådare.

En av de främsta forskarna i shamanism och urkulturer, professor Åke Hultkrantz, har skrivit om de forntida jägarkulturernas begrepp ”djurmästare” eller ”djurrådare”. Rådarens uppgift var att bestämma över de vilda djuren, speciellt de som människor jagade. Genom att se till att djuren vördades och att skelettet begravdes korrekt, kunde djuranden återfödas och jägaren befrias från sin skuld då han dödade djuret.

Djurrådaren är ett uttryck för djurkollektivets beskyddande själ. Djurkulten existerade även i den forna nordiska religionen. I form och funktion sammanfaller djurvaktaren ibland med både platsens och växternas beskyddare, som till exempel i fallet med den skandinaviska skogsfrun. Det kan vara möjligt att djurrådaren är en källa för alla senare skogsvarelser, menar Hultkrantz. En viktig roll för skogsrået kunde tidigare ha varit att ta emot offer för att ge en lyckad jakt. Den aspekten är helt försvunnen i senare sägner, men spår från den kan vara att hjort och björn ses som skogsråets husdjur.

Ett rå är en övernaturlig varelse som lever i och råder över en speciell plats. Råda betyder härska eller ha rätt att bestämma över. Rån är oftast kvinnliga väsen.

Det svenska fru visar också på en rådare. *Rå har en matriarkal anknytning* som troligen är arketypisk och förbunden med föreställningen om *Den stora modern*. Hon kan även förvandla sig till ett djur. Det finns skogsrå, sjörå och bergsrå. Skogens kvinnliga rå är mestadels en vacker kvinna med långt hår. Svensk folktro beskriver skogsrået som någon med har makt att få människor och djur att försvinna från den synliga världen. Hon skrattar förföriskt och leder folk vilse. Man skulle bära på tibast och vänderot för att gå fri från skogsrået. Om man möter henne kan man också vränga tröjan ut och in för att lösa förtrollningen. I norra Sverige har skogsrået en svans och i södra delen har hon en ihålig rygg. I Norrland kallas skogsrået ofta för vitterkvinna. Hon är delvis sammanblandad med den norrländska fe och älv-traditionen. I södra Sverige är skogsrået mer förbunden med begreppet troll.

Skogen susar

Heidenstam är en annan författare som gett sin beskrivning av Omma. Enligt gamla källor kan man ana att det har blotats på Hjässan under asagudarnas tid. Heidenstam skriver i "Skogen susar" om Omma som Odens maka och att hon bär en berguvmask. Skeendet har även likheter med den grekiska myten om Delfi, jordens navel.

I grottan under Delfi fanns en sierska Pythia, som tog emot Den stora modern Gaias budskap. När en Pythia blev gammal tränades en ny ung jungfru till att ta över uppgiften. Hon ersatte den gamla och på så sätt blev Pythia odödlig. Det beskriver gudinnans eviga kretslopp. När guden Apollon dödade draken Python som vaktade sierskan och tog över makten bröts detta kretslopp.

Drottning Omma hade levt i hundratals år utan att dö, skriver Heidenstam. Folket trodde att hon var odödlig, därför att en ung oskyldig jungfru offrades vid altaret på Hjässan varje gång Omma började känna sig gammal. I själva verket var det den unga jungfrun som blev Ommas efterträdare som bergets drottning. Omma bar en berguvmask för att folket inte skulle se att hon åldrades och när det var dags kunde hon ersättas av en ny ung kvinna. På så sätt blev Omma odödlig.

I Heidenstams berättelse ber en ung fattig fiskare Omma om hjälp, när hans hustru dör vid dotterns födelse. Omma lovar att se till att han får mycket fisk, men i gengäld måste han ge henne sin dotter när hon fyller femton år. Åren går och allt är bra, men när dottern blir femton kommer Omma för att påminna fiskaren om löftet. Fadern vill inte offra sin dotter, men han vågar inte trotsa Omma. Han leder tungsint dottern upp till offerplatsen på bergets hjässa. Fiskaren säger till Omma att han aldrig kan förlåta henne att hon lockade honom till denna synd. För första gången i sitt liv gör han det kristna korstecknet och skyndar sig sedan bort.

Omma som nu är mycket gammal, ber fiskarens dotter svära henne tystnad och berättar för henne den sanna sagan om drottning Omma. Ditt hjärta kommer att sjunga av glädje, säger Omma, för *den sagan är inte som du tror*.

"En gång levde en kvinna som sydde sig en huva till skydd för altarelden. När hon blev gammal bar hon alltid huvan, för att ingen skulle se hennes rynkor. När det var dags för henne att dö, satte hon huvan på en ung kvinna och gav henne sin ämbetsstav. Tärnan bar sedan alltid huvan, så ingen skulle få veta att den visa kvinnan dött. Hon lärde sig att likna henne i klokhet och godhet. Så har huvan förts från den ena till den andra, ty ämbetet fick inte dö. Omma måste leva, precis som Uvinnan fortlever i skogen även om jägaren skjuter henne."

Vidare skriver Heidenstam: "Hon lyfte huvan från ett ansikte, som var alldeles vitt genom att under så många år aldrig ha träffats av solljuset. Med den krönte hon nu Gyda, efter att först ha kysst henne på båda ögonen, som stodo vidöppna av förundran. Därefter gav hon henne sin rundstav och svepte om henne sin mantel och gick sedan bort mot branterna vid sjösidan."

Men det som kunde ha blivit en livsbejakande fortsättning slutar i en stor tragedi. Fadern kommer upp till Ommas port och ropar att hon ska komma ut. Han vill hämnas sin dotter. Hans dotter går glad ut för att möta sin fader och berätta hur lycklig hon är över sin uppgift. Hon dödas av faderns spjut. Så blir Omma begravd på Hjässan av folket som aldrig såg sanningen. (*Skogen susar* s 69–70)

Omna som naturväsen

Hellman skriver i "Forntida borgar på Omberg" att det är omöjligt att veta hur långt tillbaka namnet Omberg och dimbergets ägarinna, den mytiska Omna, har hållits vid liv. Han tror att tolkningen av namnet Om- eller Ommaberg som en ångans, dimmans eller rökens berg skedde tidigast under artonhundratalets förra hälft. Men fortsätter han "ur rent språklig synpunkt har väl huvudsakligen med utgångspunkt från en omfattande sagolitteratur den tanken framskymtat, att Omna skulle ha anor från århundradena närmast efter den under 400- och 500-talen framträdande mera stabilt förankrade bebyggelseutvecklingen".

I en föreställning som lever kring berget sägs det att Omna är stammoder till amalierna, en östgötsk kungaätt. Ama var moder till Amal eller Amle, från vilken den amaloniska släkten stammar. Teoderik den Store som nämns på Rökstenen skulle ha härstammat från denna ätt. Enligt denna tradition kallades berget tidigare Amas eller Åmasberg, eftersom Ama hade haft sin boning vid det så kallade Brottsledet eller Borgs udde.

Själv tror jag Omna har mycket äldre rötter än så. Hon är en fågelgudinna – en rest från vårt kollektiva minne från vår egen forntid i Norden och Europa. Omna anses av många ha varit förbunden med berguven som tidigare häckade på berget. Ugglekvinnan är en urgammal arketyper, en variant av fågelgudinnan.

Fågelgudinnan är tillsammans med Ormgudinnan en av den ursprungliga gudinnans (Den stora moderns) gestaltningar. Hon återfinns ofta i de forntida statyetter och ristningar som arkeologerna grävt fram från det gamla Europa. (7000 – 3500 f. Kr.) Hon visar sig också i gamla myter från hela världen. Fåglar har funnits mycket längre på jorden än människorna. Troligen finns det ingen folktro som är äldre än den som skapats kring fåglarna och deras relation till människan. Fåglar svävar högt i det blå, de tillhör samma sfär som de gudomliga och har i många kulturer setts som deras budbärare. De var en del av himlen där solen finns, solen som driver undan det farliga mörkret och ger värme.

Ugglor lever i nästan hela Europa. I västra Europas megalitiska gravar dominerar ugglan. Det var sålunda mycket vanligt att ugglor förbands med gudinnan. Hennes runda ögon stirrar från stenar och benfigurer. Ugglan ser bättre än de flesta andra varelser och därför tillskrevs hennes ögon en speciell kraft.

Det människolika utseendet med den upprätta hållningen, förmågan att se i mörkret, att flyga ljudlöst och de nattliga mänskliga skriken väcker en speciell känsla av mysterium och vördnad inom oss. Fascinationen över ugglan känner vi än idag och den har människor troligen känt ända sedan begynnelsen. Ugglan är en välkänd och utbredd symbol för visdom.

Ända från förhistorisk tid har ugglan både setts som den som kommer med budskap om död och tillskrivits övernaturliga förmågor som spådomskraft och kapacitet att avvärja ondska, skriver prof. Marija Gimbutas som deltagit i många arkeologiska utgrävningar i Europa. Fram till istidens slut för ca 10 000 år sedan bodde människor i grottor. Bland föremål som har hittats i grottorna finns både utsökt skulpterade fåglar och kvinnofigurer som bär en *fågelmask*. De gamla neolitiska gudinnorna framställdes i många fall med en mask för ansiktet. Djurmasker visar på en nära relation mellan människa och natur. (*Marija Gimbutas; The Living Goddesses*)

Fågelgudinnan har senare levt kvar i europeisk mytologi. Senare mytiska gestalter som förbinds med ugglan är till exempel Lilith. Hon är nattens drottning, en skuggkvinna som gör uppror mot kvinnoförtryck. En terrakottarelieff daterad 1950 f Kr är den äldsta kända bilden av Lilith. Där framställs hon som en bevingad naken kvinna med fågelfötter och flankerad av två ugglor. Lilith är en kvarleva i judisk mytologi av en tidigare sumerisk-babylonisk gudinna, Belitlli. Hon nämns i det hebreiska gamla testamentet. Man har härlett namnet Lilith till att betyda tornuggla eller hornuggla.

I den grekiska mytologin under antiken (3000 f Kr – 500 e.Kr.) finns Atena som också är en ugglekvinna. Hon är den store fadern Zeus dotter och myten förtäljer att hon föds ur hans huvud. Hon är en krigets gudinna och ugglan symboliserar här kunskap i betydelsen lärdom.

När Omma omtalas som den som skyddar bergets träd, växter och djur har hon likheter med Artemis, en annan grekisk gudinna. Artemis strövar omkring i de vilda skogarna och vandrar i bergen med sina nymfer. I Artemis gestalt har en del av jordgudinnan överlevt. Artemis handlar snabbt och bestämt för att skydda och rädda den som ber henne om hjälp; men om någon förolämpar henne är hon ytterst skoningslös.

Artemis är också förbunden med Hekate, underjordens gudinna. Hekate är nattens drottning, en månggudinna som under mörka nätter kunde ses ströva omkring i skogarna. Hennes facklors sken höll de onda andarna på avstånd. Liksom ugglan ser Hekate det som pågår under ytan och kan relatera till mörka och vilda känslor. Ensam i sin grotta har hon lidit och kan uthärda både intensitet och övergivenhet. Hon vördas vid korsvägarna, där hon håller vakt mot allt ont. Den mörka aspekten hos gudinnan behövs för att balansera hennes väsens mottaglighet och mildhet. Vi kan se att Omma även har gemensamma drag med Hekate.

Den svarta jordgudinnan förvandlades under patriarkatet till ett fasaväckande väsen. I Eddan beskrivs hon vara till hälften blå, till hälften köttfärgad. Den nordiska gudinnan Hel började förmodligen att få dessa avskyvärda attribut under vikingatiden, för att senare i kristen tid helt förvandlas till en onskans personifikation. Idag växer en medvetenhet fram om jordgudinnans betydelse. Hon pekar mot ett förbund mellan man och kvinna på lika villkor. *Genom att erkänna naturen och visa respekt för den kan motsatserna inom oss förenas.*

”Ett allvarligt problem i världen idag är att den feminina principen är åsidosatt. Det behövs mer livsbejakande kvinnligt inflytande. Drottning Omma och Omberg är en sinnebild för just detta. Berget, som ligger utsträckt som en vilande kvinnokropp med Vätterns djupa vatten vid sin sida, är en kraftfull symbol som talar direkt till vårt hjärta.

Skönhet och magi, drottning Ommas berg är en plats, där vi kan uppleva den mytiska dimensionen. Dagens artificiella liv har lurat oss att tro att vi kan bemästra naturen, men nu öppnas alltfler ögon som ser de illusioner vi skapat. Vi ser att människan inte är centrum i världen utan endast en del av den. En urgammal kunskap vi glömt. Störningarna blir allt tydligare och svårare att blunda för. Vi vördar inte den planet som är förutsättningen för vårt liv. Poetiskt uttryckt är vi inte längre Moder jords barn, utan främlingar som plundrar och utarmar henne. När vi vistas i naturen och öppnar oss för den, kan vi möta en verklighet som är magisk och ger oss hopp. *(Vaniljdoft och dimslöjor s 10)*

Omma och hennes systrar

Bergets drottning är en urgammal arketyper över hela världen. I **Anderna i Sydamerika** talar bergsfolken om ”The spirits of the mountains”. Urfolken som har levt isolerade i bergen ser bergsandarna som mycket viktiga. Den maskulina bergsanden kallas Apus och den kvinnliga Ñustas. De manifesterar sig i naturformer. De är krafter som samarbetar med människans handlingar.

Ñustas förbinder jaget med den feminina skapande kraften inom oss. Symboliskt är den som en livmoder som härbärgerar den skapande energin på jorden och möjliggör att den kan manifesteras sig. När vi får kontakt med den djupa feminina skapelsekraften kan en läkning ske på ett djupt plan.

Den 26 oktober 1995 finner några forskare en välbevarad kropp av en ung kvinna lindad i kläde med en fjäderskrud på huvudet högst upp på ett berg i Peru. Hon är 500 år gammal och kommer från Inkakulturen. *Inkaprästinnan personifierade en bergsdrottning och hon bar en huvudprydnad av fågelfjädrar.*

Idag har miljön hos många platser i Anderna förstörts av de otaliga turistanläggningarna. De indianska urfolken får allt svårare att klara sig, även de som lever mycket högt upp i bergen. Klimatförändringarna gör även att glaciärer smälter och en del bergsfolk hävdar att deras tid snart är slut.

Högt upp på Coloradoplatån i nordöstra Arizona ligger det vackra bergsmassivet Black Mesa. Där bor **Navajoindianer** (Dineh) och Hopi folket i reservat. Deras andlighet är inte en religion utan ett sätt att leva i samklang med naturkrafterna. 'Att vandra i skönhet' som de uttrycker det, är att komma överens med världen och bli en kreativ medaktör. Det är att följa naturens lagar. Den skapande livsenergin, den kreativa grundkraften i världen, garanterar alltings skapelse och reproduktion. Allt i landskapet genomsyras av helighet, rörelse, liv och kraft.

Navajos ser bergen som de bärande bjälkarna i ett hus. Bergen bär det omgivande landskapets energier. Om berget förstörs blir det obalans i landskapet omkring. Berget är hemvist för olika andliga energier som behövs för att harmoni och balans skall råda. För att berget och de väsen som anses ha sin boning där ska kunna fullgöra sin uppgift måste människorna hålla dem aktiva med ceremonier och sång och skydda berget för olika sorters exploatering.

Bergets (landskapets) väsen är de inre former som härstammar från skapelsens början. Heliga varelser är inre former – som finns hos vind, regn, sol, stjärnor, sjöar, berg, floder, gryning, skymning, ljus, mörker, årstider osv. De inre formerna kan kommunicera med andra inklusive människan.

I mer än trettio år har det traditionella folken på Black Mesa kämpat mot kolbrytning (Peabody Coal corp.) och förstörelse av deras vattenförsörjning. Exploatering av berget påverkar grundvattennivån och mikroklimatet och boskapsskötseln försvåras. Man har får och odlar för sin överlevnad.

USA:s regering försöker nu med nya lagar att tvångsförflytta "indianer" från deras land för att fritt kunna fortsätta med gruvsdriften. De äldsta av Navajos vägrar flytta. De kämpar en tapper kamp och är beredda att dö för sitt heliga berg **Big Mountain**. Deras profetior säger att om de lämnar berget och ger upp sin uppgift att beskydda det, kommer det att påverka hela jordens tillstånd.

Tidigare har uran brutits på Navajo reservatet. De kallar uranbrytning för *det gula monstret*. Uran är gulaktigt. Det finns över tusen övergivna urangruvor på deras mark och folket har lidit stor skada. 2005 förbjöd Navajo rådet uranbrytning på deras mark.

Även det heliga **San Francisco Peaks**, som ligger precis norr om Flagstaff och är den högsta bergskedjan i Arizona, är hotad. Här är det stora skidanläggningar som förstör berget.

I John Denvers låt "Mountain Mama" finns en syster till Omma från West Virginia. Troligen stammar hon från indiansk mytologi. **Appalachernas** mäktiga bergstoppar sprängs bort i jakten på billigt kol. Bergsborna har splittrats i två motstående grupper. De som vill bevara naturen och de som vill ha jobb och pengar. En miljökamp pågår för att stoppa förstörelsen av bergen. "Det var ett paradiset men är nu ett sterilt månlandskap", säger en av bergens försvarare i West Virginia. "Skummande bergsforsar och branta klippväggar inramade av intensiv grönska

var det som fanns. Nu ser vi ett misshandlat landskap med en luft full av kolpartiklar och dieselångor. I nejden hörs sprängskott och motorvrål.”

Man spränger bort bergets toppar istället för att som förr bryta under jord. Det kallas removal mining. Man frilägger kolet med hjälp av bulldozers och grävskopor. Resterna (träd, jord, växter, sprängsten) schaktas ner i dalgångarna. Mer än 400 berg i Appalacherna har på detta sätt sargats av dynamit. Och fler står på tur.

Sioux (Dakotas) är ett annat urfolk som länge har kämpat för sitt heliga berg **Bear Butte** i södra Dakota. Berget är en andlig mötesplats sedan gamla tider och registrerat som ett historiskt landmärke. Dakotas har länge motarbetat exploatering av berget genom turism. Idag står de inför ytterligare ett hot. Man vill etablera ett stort oljefält alldeles bredvid.

Andra berg är på liknande sätt hotade över hela världen och även nära oss. Inte underligt vi är många som känner att Omma ropar och kallar oss till hennes beskydd.

Vottovaara, ett heligt samiskt berg i ryska Karelen, är ett unikt monument. Det vill man nu göra till ett stort stenbrott. Berget kommer att förvandlas till en stor tratt. De bryter redan nu kvarts där. Trots att berget 1996 skyddsklassades av ryska republiken Karelen. Men när 'money talks' gäller ingenting.

Också i Sverige står vi nu inför liknande katastrofer. På Gotland hotas den vildmarksartade **Ojnareskogen**. Gotland är 400 miljoner år gammal och kalkreven stammar från Littorinahavet. Ojnareskogen betyder den födande skogen. När lammen ska föda kallas det för Ojna på gotländska och därav fick skogen sitt namn. Enligt nationalparksplanen skulle den och sjön Bästeträsk bli ny Nationalpark 2013 och samtidigt skydda Gotlands framtida vattenförsörjning.

Regeringens slopande av den så kallade stoppregeln för täkter 2009 möjliggjorde för Miljööverdomstolen att ge Nordkalk AB tillstånd att bryta kalk där. Det överklagades av naturvårdsverket och naturskyddsföreningar. Den 20 oktober 2010 beslutade Högsta Domstolen att låta Miljööverdomstolens dom angående ett nytt kalkbrott på norra Gotland stå fast utan någon överprövning. Naturvårdsverkets säger nu att det kan bli svårt att hindra exploatering av skyddsvärda naturområden i framtiden. Precis som många urfolk över hela jorden står vi hjälplösa inför de stora företagen som med lagens hjälp kan förstöra berg, vatten och skogar.

”Kampen börjar oftast på en plats nära dig. En plats där känslorna är starka, kanske för att den är vacker, eller din, eller har möjligheter du anar men ännu inte känner. Platser där våra drömmar kommer upp till ytan - de är vi beredda att slåss för.” (*Sophia Bothorps blogg <http://sofiabothorp.blogspot.com/>*)

Vår kultur är idag i väldig obalans, vi har tappat förbindelsen med våra instinktiva rötter, med naturen. För att återerövra balans krävs att vi vördar det feminina. Florinda Donner Gray som är en av shamankvinnorna i Carlos Castanedas grupp skriver att det är kvinnor som måste rädda världen. Endast kvinnor har den kraft som behövs! Den maskulina principen har fört oss dit vi är idag. Det positiva vi vunnit är en ”nykterhet”, förnuft och rationalitet. Men det är enbart männen som har definierat själva kunskapens natur och från den har de uteslutit allt som är feminint. Kvinnors talanger och vad de uträttat har förringats. Kvinnor har en direkt länk till djup kunskap. Genom introspektion och intuition, bejakande av instinkter och genom att leva nära naturen uppnås det femininas sanna kraft.

Många visa shamaner hävdar idag att vår viktigaste utmaning är att återförbinda oss med naturen. Vi måste leva med jorden, vår moderplanet, istället för att leva på henne. Att vörda och samverka istället för att erövra och behärska. Omma och alla hennes systrar manar oss att ansluta oss till deras kamp för de heliga platsernas bevarande.

Litteratur_ källor

- Browall, Hans 2003. *Det Forntida Alvastra*. Stockholm: Statens Historiska Museum.
- Bäckman, Louise 1975. *Sajva – de heliga bergen och deras invånare*. Stockholm
- Cavalli-Björkman, Görel 1996. *Svarta Madonnan*. Stockholm: Cordia.
- Danielsson, Ana 2007. *Vaniljdoft och dimslöjor. Att vandra Ommas stigar*. Lavkattan.
- Eriksson, Jörgen I. 2008. *Navajo. Att tänka och vandra i skönhet*. Umeå: Bokförl. H-ström.
- Franzén, Frans Michael 1868. *Samlade Dikter 4:e bandet, Svante Sture, Mötet vid Alvastra*.
- Gimbutas, Marija 1982. *The Gods and Goddesses of Old Europe 7000 – 3500 f.Kr.*
- Granberg, Gunnar 1935 *Skogsrådet i yngre nordisk folktradition*/Hultkrantz, ed. 1961.
- Hedberg, Olov & Öhrn, Bertil 1950. *Omberg och Tåkern*. Sthlm: Bokförl. Svensk Natur.
- Heidenstam, Verner von 1927. *Samlade Skrifter: Skogen susar*. Stockholm: Bonnier.
- Hollis, James 2004. *Myten i våra liv*. Solna: CJP.
- Hultkrantz, Åke, ed. 1961. *The Supernatural Owners of Nature*. Sthlm: A&W.
- Jonsson, Olle, rapport 2005: 9. *Ombergs natur och kultur*, Länsstyrelsen Östergötland.
- Kuoljok, Kerstin Eidlitz 1999. *Moder Jord och andra Mödrar*. Stockholm: Carlsson.
- Stevens, Anthony 1995. *Privata Myter*, Gedins
- Vedfelt, Ole 2003. *Omedveten Intelligens*. Stockholm: Natur och Kultur.
- Wilcox, Joan Parisi 2004 (1999). *Masters of the Living Energy. The Mystical World of the Q'ero of Peru*. Rochester, Vermont: Inner Traditions.

Artikelns författare: Ana Danielsson. Copyright © 2010–2025 Ana Danielsson.
Artikelns skyddad av gällande upphovsrättslig lagstiftning och är ej avsedd för publicering utan författarens tillåtelse. Rev. 2018.

<https://www.lavkattan.se/>